

Autoreferat

1. Imię i nazwisko.

Anna Zawadzka

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

- 2004: tytuł magistra socjologii uzyskany w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych (Uniwersytet Warszawski), na podstawie pracy magisterskiej pt. *Narratywizacja jaźni, narratywizacja świata. Polskie teksty hiphopowe – analiza treści jawnych i ukrytych*. Promotorka: Joanna Tokarska-Bakir. Specjalizacja: antropologia współczesności, animacja działań lokalnych.
- 2014: tytuł doktora nauk społecznych w zakresie socjologii uzyskany w Szkole Nauk Społecznych (Polska Akademia Nauk) na podstawie pracy doktorskiej pt. *Dziewictwo i „pierwszy raz”. Wpływ źródeł normotwórczych na doświadczenie jednostki*. Promotorka: Joanna Tokarska-Bakir. Recenzenci: Krystyna Kłosińska, Jacek Kochanowski.

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

- 2011-2014: asystent w Instytucie Sławistyki Polskiej Akademii Nauk
- Od 2014: adiunkt w Instytucie Sławistyki Polskiej Akademii Nauk

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.

Zainteresowania badawcze, wokół których skupia się moja aktywność naukowa, to przede wszystkim: 1. kulturowe i historyczne synergie antysemityzmu i antykomunizmu, ze szczególnym uwzględnieniem dyskursywnego i prześladowczego motywu „żydokomuny”; 2. socjologia seksualności, ze szczególnym uwzględnieniem kulturowych scenariuszy inicjacji seksualnej jako zrytualizowanej formy wytwarzania normatywnych tożsamości płciowych i seksualnych; 3. współczesne przeobrażenia dystynkcji klasowych, ze szczególnym uwzględnieniem pola pracy.

Połączenie badań nad dyskursami antykomunistycznym, antysemitycznym i rasowym oraz mizoginicznym wynika z faktu wzajemnych zazębień się tych dyskursów, które to zazębenia stanowią moje centralne zainteresowanie badawcze. Dekonstruując motyw „żydokomuny” przyglądam się równolegle antysemityzmowi i antykomunizmowi oraz wątkom mizoginicznym i rasistowskim obecnym w obu tych dyskursach, ponieważ adekwatna do siły jego oddziaływania dekonstrukcja tego motywu wymaga wyjścia poza zideologizowany język współczesnej polityki historycznej. Polityka ta jest w moich badaniach przedmiotem namysłu, a nie bezrefleksyjnie powielanym zestawem kategorii postrzegania. Tak zdystansowana perspektywa pozwala na nowo spojrzeć na wiele aspektów społecznej historii Polski i świeższym okiem czytać teksty kultury.

Konstruując moje badania na temat ww. zagadnień, interesuje mnie przede wszystkim, w jaki sposób antysemityczne, klasowe i genderowe kategorie postrzegania, będące zarazem kategoriami wyjaśniającymi rzeczywistość, są wytwarzane, reprodukowane i wdrażane w najbardziej oficjalnych rejestrach kultury, a nie na jej marginesach. Przyglądam się historii ich produkcji i ich kulturowym wariantom. Robię to po to, by w duchu teorii Pierre’a Bourdieu zdefiniować ich funkcje społeczne, ich znaczenie dla stabilności określonego porządku społecznego, sposoby ich zakorzeniania jako oczywistości kulturowych. Staram się także określić, na ile są one zdeterminowane przez lokalny kontekst historyczny i na ile wynikają z siły tych wzorów kultury, które postrzegać można w kategoriach długiego trwania.

Tym, co łączy moje badania w trzech wskazanych tematach, jest analiza recepcji piętna: sposoby jego ukrywania, manifestowania i uwewnętrznienia zarówno na poziomie indywidualnym, jak i grupowym, antycypacja oczekiwań grupy dominującej, sposoby ich realizacji bądź odmowy ich spełniania, psychologiczne, społeczne i materialne koszty poszczególnych strategii wobec własnego piętna. Kategorię piętna zawdzięczam Ervingowi Goffmanowi, stosuję ją jednak szerzej, jako znak przynależności do grupy zdominowanej: Żydów, klas podporządkowanych (nie uczestniczących lub uczestniczących marginalnie w normotwórczej i sensotwórczej produkcji kultury, lecz socjalizowanych do jej uznania i

reprodukcji), kobiet. Inaczej mówiąc, interesuje mnie, w jaki sposób w praktyce manifestuje się złożoność relacji między tożsamościami wybranymi a tożsamościami narzuconymi.

Moją ambicją jest rekonstruować to, co różne dyskursy świadomie lub bezwiednie traktują jako oczywistość. Eksces, skandal, wyjątek, dewiacja, patologia, niecodziennosc, niezwykłość interesują mnie o tyle, o ile ich opis może posłużyć do dookreślenia, co wedle tego wzoru nimi nie jest. Analiza piętnującego asortymentu dyskursów antysemitckiego, mizoginicznego i klasistowskiego pozwoliła mi wyartykułować generalizującą tezę, że normę stwarza przede wszystkim opis jej granic. Norma nie podlega urefleksyjnieniu i co za tym idzie, nazwaniu i zbadaniu. Urefleksyjnieniu podlega jedynie wykroczenie przeciwko niej. To nie definicja normy dostarcza nam wyobrażeń o tym, co normą nie jest, lecz definicja występku przeciwko niej dostarcza nam kodeksu zachowań dozwolonych.

Rekonstrukcja kulturowych norm interesuje mnie zatem o tyle, o ile stanowi ona punkt wyjścia do rozważań na temat narzędzi wytwarzania normy, informowania o normie i egzekwowania normy oraz na temat tego, w jaki sposób praktyki, które od określonej normy odbiegają, są piętnowane. Ważną rolę w tym procesie odbywa esencjalizacja, która polega na naturalizowaniu tego co społeczne, na przykład (choć nie jedynie) przy pomocy słownika biologii i medycyny. Kategorie, po które szczególnie często sięgają ideologie czerpiące swoje zasoby z imaginariów antysemitckiego, mizoginicznego i klasistowskiego, mają silne konotacje cielesne. Sprawia to, że fantazmatyczne przedmioty opisu (Żydzi, kobiety, członkowie klas zdominowanych) postrzegani są jako „jacyś” z natury, niepodlegli wpływom, kształtowaniu i społecznym użyciom.

Elementem łączącym moje poszukiwania badawcze jest socjologiczne ujęcie cielesności: praktyki cielesne, zabiegi wokół ciała, wcielenie dominacji, ciało jako element „zdradzający” piętno (np. piętno żydowskie w postaci tzw. *złego wyglądu*, błona dziewicza jako piętno, widome znaki zniszczenia ciała na skutek pracy fizycznej, cielesne przejawy habitusu klasowego zdradzające brak znajomości kodów kulturowych właściwych dla klas wyższych). W tym aspekcie moich zainteresowań badawczych inspiruję się koncepcjami *rozumu praktycznego* i *teorii praktyki* Pierre’a Bourdieu, próbując rozpoznać napięcia między deklaracyjnymi postawami, a codziennymi, niekoniecznie podlegającymi urefleksyjnieniu mikro-praktykami jednostek.

Narzędzia analityczne, którymi posługuję się w procesie konstruowania pytań badawczych i interpretacji zebranych materiałów, to przede wszystkim kategorie zaproponowane przez Pierre’a Bourdieu (przemoc symboliczna, mistyfikacyjny uniwersalizm, wcielenie dominacji, uznanie bez poznania, rozum praktyczny), Shulamit Volkov (kod kulturowy), Homiego Bhabhę

(miejsca kultury) Sandera Gilmana (psychoanalityczne ujęcie procesu wytwarzania stereotypu oraz kategoria samonienawiści), Ervinga Goffmanna (piętno oraz jego recepcja przez jednostki i grupy napiętnowane), Judith Butler (interpelacja), Helenę Datner (dezasymilacja), Maxa Czollka (dezintegracja), Hannę Krall, Joannę Tokarską-Bakir i Elżbietę Janicką (sublokatorstwo). Narzędzia metodologiczne, którymi posługuję się pracując nad wymienionymi wyżej tematami to przede wszystkim badania terenowe (wywiady biograficzne, tematyczne wywiady swobodne pogłębione, obserwacja uczestnicząca) i analiza dyskursu, której poddają zebrane materiały terenowe, biblioteczne i archiwalne. Ponieważ moje badania mają charakter jakościowy, w dziedzinie praktyki badawczej kategorią mi najbliższą jest socjografia (Loïc Wacquant) rozumiana jako połączenie potencjału socjologii i etnografii w celu udoskonalenia sposobu zbierania materiałów, a następnie możliwie najlepszego ich wykorzystania.

1. Więcej niż stereotyp. „Żydokomuna” jako wzór kultury polskiej

Badaniem antysemityzmu, ze szczególnym uwzględnieniem motywu „żydokomuny”, zajmuję się od 2007 r. Będąc członkinią Archiwum Etnograficznego (Instytut Stosowanych Nauk Społecznych UW, następnie Instytut Sławistyki PAN) - zespołu prowadzonego przez Joannę Tokarską-Bakir - uczestniczyłam w badaniach terenowych na temat pamięci o Żydach i Zagładzie na polskiej prowincji. Pokłosie badań AE w rejonie Podlasia Hajnowsko-Bielskiego stanowił m.in. tematyczny numer czasopisma „Societas/Communitas” (2(8)/2009) zatytułowany *Polityki pamięci*, którego byłam redaktorką prowadzącą. Ukazał się w nim mój pierwszy tekst poświęcony motywowi „żydokomuny”: „*Żydokomuna. Szkic do socjologicznej analizy źródeł historycznych*”, w którym zaproponowałam m.in. kategorię *paradygmatu antykomunistycznego*: ustanowionego po 1989 r. nieprzekraczalnego horyzontu wyobraźni moralnej i historycznej, dzięki której współcześnie możliwe są w Polsce upamiętnienia i gloryfikacje jednostek i grup dokonujących czystek etnicznych w czasie wojny i po niej. Zaktualizowaną wersję tego artykułu opublikowałam w monografii *World War II and Two Occupations: Dilemmas of Polish Memory* pod redakcją Anny Wolff-Powęskiej i Piotra Foreckiego (2016). Zagadnienie *paradygmatu antykomunistycznego* omówiłam także w wywiadzie dla magazynu Polskiej Akademii Nauk „Academia” pt. „Leaving Tracks Uncovered” (2(22)2009), którego udzieliłyśmy wspólnie z Joanną Tokarską-Bakir.

Zainspirowana badaniami podlaskimi nad relacją między polityczną historią regionu, a stopniem nasilenia antysemityzmu, kontynuowałam je przystępując do zbierania materiałów na

temat stosunku szeroko rozumianej lewicy przedwojennej do antysemityzmu. Efektem tej pracy był pełnometrażowy film dokumentalny *Żydokomuna*, który wyreżyserowałam. Operatorką i montażystką filmu jest Alicja Plachówna. Na film składają się fragmenty przeprowadzonych przeze mnie wywiadów z działaczkami i działaczami przedwojennych organizacji lewicowych, a także zebrane przeze mnie materiały archiwalne (ulotki, odezwy, plakaty, dokumenty). Premiera filmu odbyła się 15 października 2010 r. w Centrum Sztuki Współczesnej w Warszawie. Podobnie jak późniejszym kilkudziesięciu pokazom filmu w Polsce i za granicą, towarzyszyła jej debata z zaproszonymi gośćmi (m.in. Joanna Nalewajko-Kulikow, Marcin Starnawski, Jaff Schatz, Marian Turski, Helena Datner) i widzami. Film został opublikowany w czasopiśmie „Recykling Idei” (13/2012), w formie płyty CD opatrzonej angielskimi i niemieckimi napisami. Na łamach tego numeru czasopisma, w tekście pt. „Kawior w sowieckiej ambasadzie” pisałam o funkcjach, jakie motyw „żydokomuny” pełni w bagatelizowaniu, usprawiedliwianiu, unieważnianiu bądź zapoznawaniu XX-stowiecznej historii przemocy wobec Żydów i Żydówek w Polsce.

Jako studentka studiów doktoranckich Szkoły Nauk Społecznych PAN uczęszczałam na seminarium Michała Głowińskiego poświęcone analizie dyskursu antysemickiego. Efektem prac seminaryjnych był m.in. mój artykuł poświęcony dyskursowi antysemickiemu w dwudziestoleciu międzywojennym pt. „«Rzeczpospolita» jednego narodu”, opublikowany w monografii *Analizować nienawiść. Dyskurs antysemicki jako tekstowe wyzwanie* (2011). W 2011 roku dołączyłam do zespołu badawczego Grzegorza Krzywca w Żydowskim Instytucie Historycznym. Zespół ten m.in. organizował cykliczne seminaria, poświęcone współczesnym badaniom nad antysemityzmem. Równolegle, w 2013 r. dołączyłam do zespołu Ośrodka Studiów Kulturowych i Literackich nad Komunizmem w Instytucie Badań Literackich PAN, gdzie przystąpiłam - jako wykonawczynie - do realizacji grantu *Komunizm: dzieje pojęcia* realizowanego przez OSKiLK IBL PAN (2013-2018, kierownik: Michał Głowiński). Efektem pracy w ww. zespole był m.in. artykuł „Zdzieranie masek. Sposoby pisania o żydowskich komunistach” opublikowany w czasopiśmie „Studia Litteraria et Historica” (2/2013). Analizowałam w nim współczesny polski dyskurs o żydowskich komunistach za pomocą narzędzi wypracowanych przez badaczy dyskursów kolonialnych. Dekonstruowane przeze mnie narracje o żydowskich komunistach przynależą do głównego nurtu polskiej sfery publicznej i postrzegane są w jego obrębie jako niepodporządkowane żadnej ideologii. Starłam się pokazać, że tropami, które łączą dyskurs kolonialny i dyskurs o żydowskich komunistach, są między innymi: orientalizacja, erotyzacja, infantylicyzacja, prezentacja przedmiotu badań poza

kontekstem historycznym, unieważnienie kontekstu politycznych i społecznych nierówności, wreszcie obarczenie opisywanych winą za przemoc, której doświadczają.

Praca w zespole OSKiLK IBL PAN pozwoliła mi rozwinąć badania nad wpływem dyskursu antykomunistycznego na kreowanie współczesnych narracji i auto-narracji biograficznych. Zapoczątkowałam je pod kierunkiem Elżbiety Tarkowskiej w Szkole Nauk Społecznych PAN, czego efektem była wówczas publikacja mojego artykułu pt. „The unemployed in the Inter-war period and at the end of the 20th century” (“Polish Sociological Review” 1/2007). Efektem pracy w zespole OSKiLK IBL PAN jest cykl 4 artykułów poświęconych przemianom polityki klasowej w okresie PRL – okresie postrzeganym dziś mylnie jako ideowo monolityczny. W artykułach **1.** „Socjalizm niedokończony. O serialach «Doktor Ewa» i «Daleko od szosy»”. (monografia *PRL na zakręcie*, 2014) oraz **2.** “Jednostka nowoczesna, człowiek kulturalny. O drukowanym poradnictwie dla młodzieży w latach 70.” („Teksty Drugie” 3/2019) analizuję teksty kultury popularnej z lat 60. i 70., które podejmują – aprobatywnie, opisowo bądź krytycznie – temat awansu społecznego i indywidualnych zmagania z przeobrażeniami habitusu klasowego. Temu tematowi poświęcony był również mój referat pt. „«Podtrzymywanie nowej skóry». «Tańczący jastrząb» Juliana Kawalca” na konferencji *Zmysłowość w literaturze, języku i kulturze* (UMCS, 2016). W artykule **3.** “The Waning of Communism in the People’s Republic of Poland: The Case of Discourse on Intelligentsia” (monografia *Reassessing Communism. Concepts, Culture, and Society in Poland 1944-1989*, 2021) analizowałam stopniowe przemiany oficjalnej polityki kulturalnej PRL: od wizji społeczeństwa bezklasowego do wizji stratyfikacji klasowej jako potrzebnej dla sprawnego funkcjonowania państwa socjalistycznego. Polska wersja tego artykułu pt. „Zanikanie komunizmu w PRL-u. Przypadek dyskursu o inteligencji” ukazała się w monografii pt. *Komunizm. Idee i praktyki w Polsce 1944-1989* (2018). Appendix do tej serii tekstów stanowi mój artykuł **4.** “Koniec wspólnoty równych. «Piękna dolina» Hadar Friedlich” (monografia *Współczesne kino izraelskie 2*, 2018), w którym izraelski film o nostalgii za komunistycznymi podwalinami ruchu kibucowego jest dla mnie punktem wyjścia do opisanie przeobrażeń ekonomicznej i kulturalnej polityki Izraela wobec kibuców i wynikających z tych przeobrażeń zmian zachodzących w kibucach: przejścia od całkowitego uspołecznienia środków produkcji w kierunku prywatyzacji, a wraz z nim przejścia od wspólnotowego modelu życia w kierunku indywidualizacji i rodzinnej nuklearyzacji.

Wątek rozważań nad podwójną rolą inteligencji - jako zarazem podmiotu i przedmiotu debat o strukturze społecznej, hierarchizacji stylów życia, kulturowej produkcji nierówności klasowych i rasowych, a także podtrzymujących te nierówności ideologii – kontynuowałam w dwóch recenzowanych (double blind peer review) rozmowach redakcyjnych: **1.** “Out of gay,

and into class closet. On politics of identity and reflexive sociology in Didier Eribon and Édouard Louis. Conversation between Kate Korycki and Anna Zawadzka” (“*Studia Litteraria et Historica*” 7/2018) oraz 2. “Eliminating cheesiness. The social use of music. Adam Czech interviewed by Anna Zawadzka” (“*Studia Litteraria et Historica*” 6/2017), a także w recenzowanym eseju 3. “Killing sympathy. About Jodi Melamed’s *Represent and Destroy: Rationalizing Violence in a New Racial Capitalism*” (“*Studia Litteraria et Historica*” 6/2017). Wątek inteligencji jako sensotwórczej i normotwórczej grupy społecznej w obrębie współczesnej polskiej polityki historycznej jest wiodącym w tekście 4. “The Recent History of Certain Paralysis: A Case Study of «Jewish Bolshevism» Stereotype in Poland” (monografia *Breaking the Frame. New School of Polish-Jewish Studies*, 2021).

W 2014 r. uczestniczyłam w konferencji „Polish Jewish Studies Workshop” w Princeton, gdzie wraz z Piotrem Foreckim wygłosiliśmy referat poświęcony współczesnym *zbawczym narracjom* o tzw. stosunkach polsko-żydowskich, wytwarzanym w ramach paradygmatu antykomunistycznego i zarazem umacniającym ów paradygmat. W mojej części referatu skupiałam się na krytycznej analizie nagrodzonego Oscarem filmu „*Ida*” (reż. Paweł Pawlikowski, 2013), który portretując kobietę – Żydówkę – komunistkę powieliła oczywistości kulturowe wyrosłe na przecięciu antysemityzmu i mizoginii. Kontynuacją pracy nad ww. referatem był cykl czterech artykułów. Trzy z nich napisałam wspólnie z Piotrem Foreckim: 1. „The Rule of The Golden Mean”, będący rozdziałem w monografii *Poland and Polin. New Interpretations in Polish-Jewish Studies* (2016), 2. “The Golden Mean Principle. A Handful of Comments on the Currently Dominant Discourse on *Polish-Jewish Relations*” – artykuł opublikowany w czasopiśmie “*Holocaust Studies and Materials*” (4/2017), 3. “The Różańskis, the Fejgins, the Bermans. Jewish Communists as a Collective Entity in the Polish Collective Imagination” – artykuł przyjęty do druku w czasopiśmie “*Jewish History Quarterly*” (2023). Czwarty artykuł z tego cyklu to 4. “Drinking vodka with anti-Semites. A Case study of *Polish-Jewish relations* today” opublikowany w czasopiśmie “*Adeptus*” (11/2018). W ww. artykułach staram się dekonstruować fałszywie symetryzujące ramy „stosunków polsko-żydowskich” i „dialogu polsko-żydowskiego”, które wyobrazeniowo zrównują dwa podmioty o radykalnie odmiennych pozycjach społecznych i politycznych jako równie uprawomocnione w sferze publicznej kiedyś i dziś. W konsekwencji, ramy te strukturalnie blokują rozpoznanie istoty relacji większość – mniejszość: rozpoznanie aspektów dominacji, przymusu i przemocy, kluczowych dla kształtowania życia żydowskiego w Polsce przed, w trakcie i po wojnie.

Na ile ww. aspekty są nadal istotne w budowaniu żydowskich tożsamości, postaw, praktyk indywidualnych i zbiorowych w Polsce – temu poświęcony jest projekt grantowy pt.

Spoleczność żydowska w Polsce w następstwie kampanii antysemitkiej lat 1967-1968. Doświadczenia biograficzne, przemiany tożsamości i dynamika środowiskowa (Sonata, NCN, 2022-2024, kierownik: Marcin Starnawski), który realizuję obecnie. Ramy tego projektu pozwalają mi skupić się m.in. na zagadnieniu antysyjonizmu, który podjęłam już w 2012 r.: w artykule „Wojna polsko-polska na terenie Izraela” („*Studia Litteraria et Historica*” 1/2012) oraz w rozmowie z Jerzym Jedlickim pt. „Tematy, których nie da się uśpić” (tamże). Realizowany obecnie projekt badawczy na temat pokłosa Marca 1968 daje mi szansę przyjrzenia się obecności antysyjonizmu we współczesnym polskim dyskursie antysemitycznym, a także antysemitycznym elementom pozornie pro-równościowego dyskursu antysyjonistycznego, który zdominował liberalne ośrodki akademickie na Zachodzie i powoli przenika do analogicznych ośrodków w Polsce. Temat ten podjęłam w artykule “Antisemitism, center-periphery dynamics and anti-Zionism in Poland today” (monografia *Critical theory and the critique of antisemitism*, 2023), a także w referacie pt. “The long-term aftermath: the memory of the 1967–68 antisemitic campaign and anti-Zionism in Poland today”, który wygłosiłam podczas *London conference on 21st Century Anti-Semitism* (2022). Badania nad lokalnym kontekstem dyskursu antysyjonistycznego w Polsce i innych krajach byłego bloku wschodniego kontynuuję jako członkini London Centre for the Study of Contemporary Anti-Semitism (od 2022).

Badania nad genezą, manifestacjami i funkcjami fałszywie zrównujących figur dyskursywnych prowadziłam pracując we zespole grantowym *Wobec Zagłady – w stronę demitologizacji kategorii opisu. Kategoria „obojętni świadkowie”* (NPRH, 2013-2016, kierownik: Maryla Hopfinger). Korzystając m.in. z kategorii *mystyfikacyjnego uniwersalizmu* Pierre’a Bourdieu, analizowałam recepcję żydowskich narracji o postawach Polaków podczas Zagłady. W świetle tych narracji przyglądałam się tym tekstom polskiej kultury, które wyprodukowały mit polsko-żydowskiego braterstwa broni i wojennej wspólnoty losu. Efektem tych prac jest cykl 4 artykułów: **1.** “Nie skłamać i prawdy nie powiedzieć. O uniwersalizacji Zagłady w polskiej literaturze i podręcznikach szkolnych z lat 40” (monografia *Lata czterdzieste. Początki polskiej narracji o Zagładzie*, 2018), **2.** “Ukryć, pokazując. O polskiej uniwersalizacji Zagłady” (monografia *Dyskursy gościnności. Etyka współbycia w perspektywie późnej nowoczesności*, 2018) oraz dwa rozdziały w monografii *Opowieść o niewinności. Kategoria świadka Zagłady w kulturze polskiej (1942-2015)* (2018): **3.** „Świadcowanie świadkowi. Żydowskie narracje o polskich «świadkach» Zagłady” i **4.** „Ręka w rękę. Powoływanie świadków polsko-żydowskiego braterstwa”. Wersje angielskie obu tekstów ukazały się w tomie *A Story of Innocence. The Holocaust Bystander in Polish Culture, 1942-2015* (2021).

W 2016 r. rozpoczęłam kolejny, dwutorowy etap prac nad motywem „żydokomuny” w kulturze polskiej. **Tor pierwszy** wynikał z potrzeby poszerzenia dotychczasowej analizy żydowskiej recepcji piętna „żydokomuny” o aspekt pokoleniowy. Analitycznym i ideologicznym aspektem kategorii pokolenia w badaniach nad „żydokomuną” poświęciłam artykuł pt. „Piętno «żydokomuny» w ujęciu międzypokoleniowym. Szkic do badań”, który ukazał się w czasopiśmie „Teksty Drugie” (1/2016), a także referat pt. „Narratives of Jewish Communists' Children: Polish-American Comparative Analysis” wygłoszony na konferencji *Gender, Generations, Communism in Central and South-Eastern Europe: Concepts, Discourses, and Practices* (2017). Razem z Anną Artwińską, Małgorzatą Fidelis i Agnieszką Mroziak wzięłam także udział w dyskusji na temat kategorii pokolenia, która ukazała się na łamach „Tekstów Drugich” (1/2016) pt. „Pożytki z «pokolenia». Dyskusja o «pokoleniu» jako kategorii analitycznej”. **Tor drugi** to analiza „żydokomuny” jako motywu prześladowczego w perspektywie porównawczej, którą zapoczątkowałam w ramach współpracy z Zentrum für Antisemitismusforschung (Technische Universität, Berlin). Perspektywa ta obejmuje, po pierwsze, makkartyzm, czyli politykę wewnętrzną Stanów Zjednoczonych wobec komunizmu we wczesnym okresie zimnej wojny oraz po drugie, współczesne polityki historyczne w innych krajach byłego bloku wschodniego. Celem polsko-amerykańskiego ujęcia komparatystycznego była analiza porównawcza dwóch powiązanych ze sobą zjawisk zachodzących we współczesnej Polsce z pokrewnymi zjawiskami w USA: 1. motywów antysemitycznych w dyskursie antykomunistycznym – ich treści, konstrukcji, formy oraz zakresu kulturowych i czasowych odwołań; 2. strategii żydowskich w reakcji na stereotyp „żydokomuny”. Celem naświetlenia współczesnej polityki historycznej w Polsce na tle Europy Wschodniej było natomiast określenie, które elementy antysemityzmu współczesnego zdefiniowane są przez specyfikę regionalnego kontekstu.

Wymienione wyżej cząstkowe analizy dyskursów antykomunistycznego i antysemitycznego oraz ich wzajemnych powiązań pozwoliły mi na przygotowanie książki *Więcej niż stereotyp. „Żydokomuna” jako wzór kultury polskiej* (2023). Staram się w niej o syntetyczne ujęcie moich dotychczasowych badań w tym zakresie. Powstaniu książki towarzyszy intencja uszeregowania trzech zachodzących na siebie procesów: 1. intensyfikacji i rozwoju dyskursu antysemitycznego w synergii z wciąż zyskującą na znaczeniu polityką historyczną, 2. nowych teorii interweniujących w pole badań nad antysemityzmem, 3. nowych zjawisk, które pojawiają się w sferze społecznej i które miałyby być tymi teoriami wyjaśniane.

Na tle dotychczasowych ujęć tematu, moje podejście wyróżnia wypunktowanie niedostatku kategorii stereotypu i wyjście poza nią w kierunku kategorii wzoru kultury.

Kategoria stereotypu sugeruje, że mamy do czynienia z błędem poznawczym, uproszczeniem, aberracją lub pomyłką. Tymczasem w moim rozumieniu, zjawiska, które badam – przekonania na temat Żydów, podobnie jak przekonania na temat członków klas zdominowanych i na temat kobiet – są integralną częścią kultury, wypracowaną i reprodukowaną w jej łonie. Są one generowane, produkowane i używane do podtrzymywania pewnej całości kulturowej i pozostają w harmonii z jej pozostałymi elementami. Inaczej mówiąc, moją tezą jest, że „żydokomuna” to współcześnie motyw konstytutywny dla koherencji kulturowej, generowanej w ramach paradygmatu antykomunistycznego.

Zadaniem mojej książki jest dowieść, że antykomunizm nie tylko stanowi komponent tradycji antysemitki, ale w dużej mierze ukształtował taki model badań nad antysemityzmem, w którym możliwość zdiagnozowania i rozmontowania tego ideologicznego konstruktu jest strukturalnie zablokowana. Strukturę tę nadal umacnia fakt, że za sprawą szantażu z „żydokomuny” zbudowano ją niejako „rękami Żydów” – badaczy, którzy po drugiej stronie żelaznej kurtyny w początkach zimnej wojny próbując ten szantaż obejść, rozwinęli koncepcję *relacji międzygrupowych*. Podążając tropem Stuarta Svonkina i Avivy Weingarten śledzę historię powojennego konstruowania narzędzi badawczych antysemityzmu w duchu psychologii społecznej przy równoczesnym odchodzeniu od kategorii socjologicznych. W książce wypunktowuję niedostatki takiego podejścia, ponieważ koncentruje się ono na oszacowaniu indywidualnych podmiotów antysemityzmu, definiując antysemityzm podług cech nieadekwatnych do współczesnej jego konstrukcji. Staram się dowieść, że kategoria wzoru kultury pozwala przenieść punkt ciężkości z pytania o to, kto jest antysemitą, na pytanie o to, jakie treści kulturowe cyrkulujące w jej rozmaitych rejestrach, także tych najbardziej oficjalnych, są zakorzenione w antysemitkich kategoriach postrzegania rzeczywistości, oraz jakie są funkcje tych kategorii dla stabilności specyficznych rzeczywistości kulturowych. Takie ujęcie pozwala na uchwycenie mechanizmów odtwarzania motywu „żydokomuny” we współczesnym dyskursie i jego funkcjonalności.

Zaproponowana w książce krytyka słownika pojęć używanych do analizy antysemityzmu obejmuje także terminy wypracowane w łonie nauk społecznych na Zachodzie stosowane do pół-peryferyjnych warunków postkomunistycznego kraju Europy Wschodniej. Chodzi mi o powierzchowne przyswojenie kategorii: *intersekcjonalność*, *białość*, *imperializm*. Rozważając przystawalność amerykańskiego dyskursu o rasie i rasizmie do warunków polskich, staram się pokazać, że bez zważania na lokalny kontekst użycie niektórych pojęć okazuje się czasem przeciwne do intencji, które stały za ich wypracowaniem.

Uwypuklam kwestię funkcjonalności uprzedzeń w obrębie kultury dominującej, ponieważ zaproponowaną w mojej książce analizę antysemityzmu wyróżnia całkowite zerwanie z koncepcją „ziarna prawdy”, na której zasadza się większość definicji stereotypu jako uproszczonej wizji jakiegoś wycinka rzeczywistości. Podążam tutaj śladem Sandera Gilmana. Choć posługuje się kategorią stereotypu, w duchu psychoanalizy Gilman dowodzi, że stereotyp jest całkowitą projekcją, a stereotypizowani łatwo dostępnym ekranem projekcyjnym. Treści stereotypów służyć mogą zatem do analizy grupy wytwarzającej stereotypy, nigdy jednak – do wyciągania wniosków na temat stereotypizowanych. Takie podejście pozwala mi na wykorzystanie motywu „żydokomuny” do opisanego *status quo* we współczesnej kulturze polskiej w zakresie wyobrażeń o żydowskości i o komunizmie.

Ostatnia część książki poświęcona jest recepcji piętna „żydokomuny” przez napiętnowanych. Wyjaśniam w niej, dlaczego wychodzę z założenia, że tylko przemoc symboliczna – przemoc, którą jednostki i grupy zadają same sobie uwewnętrzniając przekonania grupy dominującej na własny temat i odgrywając przeznaczone im przez grupę dominującą role (gościa, sublokatora, aspirującego, podejrzanego, niszczyciela, wroga itd.) - zapewnia tym przekonaniom pełną stabilność kulturową i możliwość bezkolizyjnego wypełniania określonych funkcji w kulturze. Rozwijam tutaj wypracowaną przez mnie analizę recepcji piętna, zaproponowaną uprzednio na konferencji Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach pt. *Gościnność* (2016) w referacie pt. „Strategie sublokatorskie: problem metodologiczny”, a następnie w artykule „Ukryć, pokazując. O polskiej uniwersalizacji Zagłady” (monografia *Dyskursy gościnności. Etyka współbycia w perspektywie późnej nowoczesności*, 2018). Wyjaśniam, dlaczego struktura dyskursywna stawia w upośledzonej pozycji tych uczestników dyskursu, którzy – bez względu na to, jaką mają tożsamość wybraną – postrzegani są przez pryzmat tożsamości wymuszonej. Nosiciele piętna są w kulturze dominującej pozycjonowani jako stronnicy, a zatem w przeciwieństwie do uprzywilejowanych uczestników sfery symbolicznej, czyli nienaznaczonych żadnym piętnem, naznaczeni zmuszeni są do podjęcia jakiejś – bardziej lub mniej świadomie – strategii. Jest to jeden z efektów mistyfikacyjnego uniwersalizmu. Czy zatem, analizując narracje napiętnowanych, brać pod uwagę piętno podmiotu? Czy nie jest to powtórzenie – w imię analizy - gestu napiętnowania? Z drugiej strony, czy nie byłoby to niedopuszczalnym przeoczeniem, skoro wiemy, że autor pisze w obrębie kultury, która z przyczyn strukturalnych, pod groźbą przemocy, nie chce dopuścić go do głosu na równych prawach? By przełamać ten metodologiczny impas, proponuję w książce czterostopniowy schemat analizy dyskursu w

badaniach nad recepcją piętna: 1. piętnowanie, 2. strategie radzenia sobie z piętnem, 3. opis piętnowania i opis strategii radzenia sobie z nim, 4. bunt przeciwko opisowi.

2. Społeczne mechanizmy wytwarzania normatywnych form seksualności i genderu

Normatywne przekazy kulturowe w zakresie tożsamości płciowych i praktyk seksualnych były główną osią moich zainteresowań badawczych oraz działalności dydaktycznej i popularyzatorskiej od czasu studiów magisterskich. Moje badania skupiały się wokół społecznego konstruowania pożądania i określonych typów seksualności oraz ich społecznie dopuszczalnych manifestacji. Interesowały mnie sposoby prezentacji, popularyzacji i uprawomocniania określonych modeli genderowych, a także ich stabilizowania w formie bezrefleksyjnie przyjmowanych oczywistości, w różnych obiegach i sub-polach kultury: na polskiej scenie hiphopowej, w poradnictwie seksuologicznym i ginekologicznym, na łamach pism młodzieżowych, w przekazie rówieśniczym i rodzinnym, w ideologii Kościoła Katolickiego, w literaturze pięknej.

W pracy magisterskiej pt. *Polskie teksty hiphopowe: analiza treści jawnych i ukrytych* obronionej w 2004 r. w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych UW analizowałam perswazyjny charakter polskich utworów rapowych w zakresie pożądanych ról genderowych i tożsamości psychoseksualnych. Zagadnieniu temu poświęciłam artykuł „Reguły sztuni” („Krytyka Polityczna” 7/8 2005), a także wykład na zaproszenie Pracowni Pytań Granicznych przy Uniwersytecie Adama Mickiewicza pt. „Po co polskim raperom kobiety? Figury kobiece jako budulec męskiej wspólnoty” (Poznań, 2014). Pokłosem badań nad polskim rapem były prowadzone przeze mnie warsztaty dla kobiet i dziewcząt zagrożonych wykluczeniem społecznym: „Milczenie nie jest złotem” (Fundacja „Autonomia”, Kraków, 2008), „Podwójne standardy, czyli czego nie wolno dziewczynom” (Stowarzyszenie „Mierz Wysoko”, Warszawa, 2010), „Lepszy start – spóźnione w działaniu” (Fundacja dla Polski, Bydgoszcz, 2011) oraz warsztaty w ramach „IX Feministycznej Akcji Letniej” (Fundacja „Autonomia”, Kacze Bagno, 2011).

W 2014 roku obroniłam doktorat poświęcony zagadnieniu społecznych i kulturowych norm z zakresu dziewictwa i defloracji pt. *„Dziewictwo i „pierwszy raz”. Wpływ źródeł normotwórczych na doświadczenie jednostki*. Rok później opublikowałam książkę pt. *Ten pierwszy raz. Konstruowanie heteroseksualności* (WUW, 2015). Zastanawiam się w niej nad mechanizmami wytwarzania i reprodukcji społeczno-kulturowego konstruktów dziewictwa oraz

nad jego społecznymi funkcjami. Pracę oparłam przede wszystkim na badaniach jakościowych: wywiady swobodne pogłębione, które przeprowadziłam z kobietami, analizuję w zestawieniu z przedstawieniami dziewictwa i defloracji, jakie proponują źródła naukowe, religijne, literackie, artystyczne i popkulturowe. Wymienione przez moje respondentki źródła wiedzy o dziewictwie i defloracji znajdują swój początek w dyskursach, które ze względu na produkowane przez nie treści dzielę na następujące kategorie: „wolność od seksu” (dyskursy religijne i świeckie), „wolność do seksu” (dyskursy kultury popularnej), „uczeni” (dyskursy medyczne: seksuologiczny i ginekologiczny) oraz „ważni inni” (osoby z rodziny, *role models*, koleżanki, przypadkowi informatorzy). Choć oglądane z wnętrza kultury dyskursy te wydają się tworzyć informacyjny chaos, to ich współistnienie oraz sprzeczności między nimi w harmonijny i konsekwentny sposób pełnią wspólną funkcję: decydują o powodzeniu jednostkowej internalizacji społecznej kontroli. Tezą książki jest, że konflikt ról wyznaczanych przez rozmaite dyskursy jest źródłem stabilności, a nie destabilizacji struktury społecznej, ponieważ zapewnia on stałość nie treści normy (ta może się zmieniać), lecz samego mechanizmu podporządkowania normie. Konflikt ten sprawia, że dziewczyny i kobiety zmuszone są do nieustającego normy poszukiwania i monitorowania, czy nie wypadły poza jej obręb. Siła podporządkowania wynika właśnie z braku dookreślenia, czemu należy się podporządkować, by uniknąć sankcji. Pozostając w sytuacji niepewności, co normą jest, a co już nią nie jest i jednocześnie mając niejedną okazję do obserwacji, jaki stopień degradacji grozi za normy przekroczenie, kobiety wkładają ciągłą pracę w balansowanie na krawędzi, która oddziela dwie bogato reprezentowane we współczesnej kulturze figury: „świętej” i „dziwki”.

Konkurencję między dyskursami eksperckimi, które wytwarzają i reprodukują wiedzę na temat dziewictwa i defloracji, nazywam pozorną dlatego, że choć proponowane przez te dyskursy treści są nierzadko różne i czasem toczą one ze sobą walki o prawomocność, z perspektywy moich badań istotniejsze są te czynniki, które je łączą. Poza funkcją kontrolną, łączy je charakter normatywny, to znaczy za pomocą społecznie uprawomocnionych kategorii takich jak moralność, wiedza naukowa lub zdrowie wszystkie one starają się przekazać, co jest „normalne”, a co „patologiczne”. Przekazać tak, by miało to wpływ na postępowanie odbiorczyń. Po drugie wszystkie one funkcjonują w obrębie heteroseksualnej *doksy*, to znaczy w sposób bezrefleksyjny zakładają, że heteroseksualność jest przedspołecznym wzorem pragnień i praktyk seksualnych. Wreszcie wszystkie uczestniczą w wytwarzaniu esencjalnej różnicy płciowej, której manifestacja polegać ma na określonych realizacjach seksualnego pragnienia.

Analiza dyskursów wytwarzających dziewictwo i „pierwszy raz” zestawiona z analizą narracji moich respondentek prowadzi mnie do rozważań na temat języka jako narzędzia skolonizowanego przez dyskurs dominujący i zarazem kolonizującego podmioty nim się posługujące. Za Luce Irigaray zastanawiam się, czy możliwe jest wyrażenie kobiecego doświadczenia dziewictwa i defloracji w sposób inny, niż chcieliby tego „zawodowi twórcy dyskursu” (Pierre Bourdieu). Analizuję także *milczenie* na temat dziewictwa i defloracji w wielu przekazach kulturowych: od literackich przez religijne po naukowe. Milczenie jest gestem dwuznacznym wobec tego, co Michel Foucault nazywał „reżimem prawdy”. Jak język z jednej strony wypowiada normę, z drugiej strony próbuje on normie wypowiedzieć posłuszeństwo, tak milczenie może oznaczać brak protestu, ale może także oznaczać brak zgody.

W książce biorę pod lupę kulturowy kontekst funkcjonowania szczególnego źródła wiedzy o dziewictwie i defloracji, jakim jest macierzyństwo. Za Simone de Beauvoir zastanawiam się nad ambiwalentną rolą matki – jako tej, która chroni córkę przed krzywdą i zarazem przygotowuje ją do roli podporządkowanej. Reprodukacja – postrzegana jako rzecz z dziedziny biologii - w przypadku relacji między kobietami nabiera szczególnego charakteru społecznego. Interesuje mnie ten jej aspekt, który polega na reprodukcji roli płciowej, dokonującej się poprzez po pierwsze matczyne uznanie hierarchicznego usytuowania płci względem siebie, po drugie międzypokoleniowy przekaz kobiet na temat płci, seksu i seksualności (Adrienne Rich).

W książce sięgam po literackie opisy dziewictwa i defloracji. Dwóm tekstom przyglądam się szczególnie starannie: proponuję socjologiczną lekturę opowiadania *Ósmy dzień tygodnia* Marka Hłaski oraz powieści *Kaśka Kariatyda* Gabrieli Zapolskiej. Temu aspektowi badań poświęciłam także dwa artykuły: „Ósmy dzień tygodnia” („*Studia Litteraria et Historica*” 1/2012) oraz “Initiation to subordination. On *I’ll Take You There* Joyce Carol Oates” (“*Przegląd Narodowościowy*” 1/2016). Następnie omawiam także kolejno *gender bending*, celibat (Dana Densmore) i lesbianizm (Adrienne Rich, Monique Wittig, Charlotte Bunch). Analizuję te trzy koncepcje teoretyczne i praktyki społeczne jako emancypacyjne strategie redefinicji płci i seksualności, wraz z którymi redefinicji ulega także znaczenie dziewictwa i jego utraty. Temu zagadnieniu poświęcony był również mój referat na konferencji *Praktyki i strategie odmowy* (Instytut Filozofii UW, 2010) pt. „Rynek seksualny? Nie wchodzi! Od *gender bending* do politycznego lesbianizmu”.

Za ważną perspektywę w badaniach nad dziewictwem i „pierwszym razem” uważam antropologiczne konceptualizacje rytuału. Dlatego w książce sprawdzam, czy teoria *rytuału*

przejścia Arnolda van Gennepa adekwatnie wyjaśnia utratę dziewictwa. Weryfikuję także przydatność teorii *liminalności* Victora Turnera. Zastanawiam się nad „koniecznością rytuału”, o której pisała Mary Douglas – zarówno z perspektywy podmiotu doświadczającego, jak i z perspektywy wspólnoty, w obrębie której rytuał się odbywa. Pierwsza perspektywa ukazuje kobiety jako jednostki działające w izolacji i samotności. Druga perspektywa unaocznia społeczne funkcje rytuału utraty dziewictwa, z których za jedno z ważniejszych uważam po pierwsze wytwarzanie podmiotów, po drugie wytwarzanie hierarchicznego porządku między nimi za pomocą uszeregowania płciowego, którego uroczyscie zapoczątkowane, heteronormatywne praktyki cielesne są przypieczętowaniem.

W książce stawiam tezę, że stawką, o którą toczy się gra pomiędzy społecznymi projektantami rytuału a jednostką będącą rytuału przedmiotem, jest kontrola. Jako elementy społecznie konstruowanej seksualności, dziewictwo i defloracja skupiają w sobie kontroli dwuznaczność: z jednej strony są one narzędziami kontroli instytucji społecznych nad jednostkami, z drugiej pozostają polem, na którym jednostki dokonują prób upodmiotowienia. Dziewczyny i kobiety stają się przedmiotem oglądu, oceny, obserwacji i korekcji, ale także wykorzystują dziewictwo i deflorację jako atrybut, z pomocą którego chcą ustanowić swój byt jako autonomiczny. Z jednej strony unaocznia to społeczną alienację kobiet, z drugiej pozwala prześledzić strategie zdobywania kontroli nad własnym życiem. Są nimi na przykład: wybór odpowiedniego partnera, miejsca, czasu i okoliczności na tzw. pierwszy raz, a także wybór sposobów ujawnienia lub sposobów ukrycia i dziewictwa, i defloracji. Wszystkie te praktyki można traktować jako emanacje sprawczości. Nie należy jednak zapominać, że nie dzieją się one w próżni, a tym, co ujawnia społeczny kontekst ich podejmowania jest ryzyko. Ryzyko, które praktyki te próbują wyeliminować. Ryzykiem jest upokorzenie, demaskacja, *utrata twarzy*, dezintegracja, przemoc. Elementem szczególnie je potęgującym staje się w oczach dziewczyn i kobiet ich własne ciało. Prowadzi do traktowania ciała jako niepodległego podmiotowi, odrębnego aktora, aktora wrogiego, potencjalnego „zdrajcy”, z którym trzeba walczyć, którego trzeba oszukać lub którego właściwości trzeba ukryć. W pracy analizuję kulturowe znaczenia zwłaszcza tych aspektów cielesności, które często stają się podstawą do naturalizacji dziewictwa: błonę dziewiczą i krew. Sprawdzam, czy aspekty te można potraktować jako piętno (Erving Goffman).

Moje badania na temat kulturowych scenariuszy, znaczeń i funkcji kobiecego dziewictwa i defloracji miałam okazję podsumować czterokrotnie. Po pierwsze, w latach 2009 - 2010 prowadziłam autorskie konwersatorium „Dziewictwo. Rytuał bez przewodnika?” dla studentów i studentek Gender Studies przy Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych UW. Po

drugie, w lipcu 2012 r. w tygodniku „Przegląd” ukazał się wywiad ze mną pt. „Dziewictwo. Polki w badaniach społecznych” (01.07.2012). Po trzecie, przygotowałam hasło przedmiotowe „Dziewictwo” do publikacji zbiorowej pt. *Encyklopedia gender. Płeć w kulturze* (2014). Drugie hasło, które przygotowałam na potrzeby ww. publikacji to „Socjalizacja”. Po czwarte, w 2015 r. na zaproszenie Pracowni Pytań Granicznych UAM wygłosiłam wykład pt. „Dziewictwo i «pierwszy raz». Dyskurs medyczny jako źródło normotwórcze”.

Ujęcia teoretyczne proponowane w obrębie Gender Studies w dużej mierze ukształtowały moje badania nad krzyżowymi interakcjami antysemityzmu, antykomunizmu i mizoginii. Na temat stereotypowych przedstawień żydowskich komunistek pisałam we wspomnianych już tekstach: „Tearing off the Masks: Narratives on Jewish Communists”, „The Rule of The Golden Mean”, „The Różańskis, the Fejgins, the Bermans. Jewish Communists as a Collective Entity in the Polish Collective Imagination”. Jest to także zagadnienie, które omawiam w książce *Więcej niż stereotyp. Żydokomuna jako wzór kultury polskiej*. Na konferencji *Gender, Generations, Communism in Central and South-Eastern Europe: Concepts, Discourses, and Practices* (Warszawa, 2017) wygłosiłam referat pt. „Narratives of Jewish Communists' Children: Polish-American Comparative Analysis”, w którym skupiłam się na popularnych i niszowych ocenach rodzicielstwa komunistów w perspektywie komplementarnych norm kulturowych macierzyństwa i ojcostwa.

Moje badania z zakresu Gender Studies poszerzyłam o analizę elementów współczesnej polityki historycznej w kobiecym dyskursie emancypacyjnym w Polsce. W latach 2016-2017 analizowałam retorykę Czarnego Protestu w kontekście nacjonalistycznego wzmożenia dyskursu głównego nurtu. Kwestii *strategii mimikry* ruchów emancypacyjnych w Polsce poświęciłam kolejno: **1.** artykuł „Mimikra. Opowieść ze strzępów” (w monografii *PL: tożsamość wyobrażona*, 2013), **2.** referat „O potrzebie uniwersalizmu. Retoryka Czarnego Protestu” przedstawiony na konferencji *Wiosna kobiet jesienią? Społeczne, kulturowe i polityczne aspekty mobilizacji na rzecz praw reprodukcyjnych w Polsce* (Warszawa, 2016), **3.** wykład „Odpłciawianie. Uwagi na marginesie Czarnego Protestu” na zaproszenie Katedry Literatury Porównawczej Uniwersytetu Śląskiego (Katowice, 2016) oraz **4.** referat „A politics of Mimicry. Historical Politics and Feminism in Poland” na konferencji *Gender – Power – Eastern Europe. Changing Concepts of Femininities and Masculinities and Power Relations* (Berlin, 2017).

Moje zainteresowania z dziedziny Gender Studies realizowałam także na polu sztuki. Jestem współtwórczynią i współproducentką krótkometrażowego filmu dokumentalnego pt. „Pseudo” (2008) w reżyserii Alicji Plachówny. Film poświęcony jest specyfice pracy kobiet w

świecie akademickim, zdominowanym przez patriarchalną mentalność. Film powstał w ramach prac Archiwum Etnograficznego przy Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych na Uniwersytecie Warszawskim. Jestem także autorką eseju pt. „Serious person/Osoba poważna” w dwujęzycznym (PL-ENG) albumie *Girl on Canvas/Dziewczyna na płótnie* (2013) poświęconym twórczości Apolonii Dwurnik. Album, który ze względu na specjalną szatę graficzną stanowi odrębne dzieło sztuki, składa się z reprodukcji obrazów malarki, którym towarzyszą eseje pisarzy i artystów. Mój esej poświęcony jest obrazowi „Komunistka – autoportret na podstawie wizerunków Emmy Goldman, Róży Luksemburg, Louise Michel, Viery Zasulicz, Dolores Ibárruri Gomez i innych” (2011, olej na płótnie).

3. Podwójna prawda pracy

Podwójna prawda pracy to kategoria zaproponowana przez Pierre’a Bourdieu do opisu ambiwalencji, jaką w kapitalizmie cechuje stosunek jednostek i grup do pracy: praca jest niechcianą koniecznością, a zarazem osią biograficzną, wokół której zawiązywane są pozytywnie waloryzowane tożsamości i wspólnoty oraz powiązane z nimi poczucie wartości i dumy. Napięcie wynikające z jednoczesnego przymusu i zaangażowania w pracę, praca emocjonalna jednostek na rzecz sfery pracy zarobkowej, praca jako ten element biografii, który wymaga specyficznej inwestycji emocjonalnej – to trzeci, najnowszy nurt moich zainteresowań badawczych. Realizowałam go między innymi na polu dydaktyki: w 2010 roku wraz z Michałem Kozłowskim i Jakubem Szrederem współprowadziłam cykl seminariów „Czytanki dla robotników sztuki” w ramach inicjatywy Wolny Uniwersytet Warszawy fundacji Bęc Zmiana. Następnie, w roku akademickim 2010/2011 w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych UW prowadziłam autorskie konwersatorium *Pierre Bourdieu: podwójna prawda pracy* dla studentów studiów magisterskich. Artykuł pt. „Przymus kreatywności” podsumowujący współpracę z Wolnym Uniwersytetem Warszawy opublikowałam w monografii pt. *Wieczna radość. Ekonomia polityczna społecznej kreatywności* (2011). Podsumowaniem pracy w zespole grantowym *Wolny Uniwersytet Warszawy: badanie polskiego pola sztuk wizualnych* (2013-2014) jest natomiast mój rozdział w monografii *Fabryka sztuki. Podział pracy oraz dystrybucja kapitałów społecznych we współczesnej Polsce* (2015) pt. „Między przywilejem a przymusem”.

Zdobywanie kwalifikacji zawodowych w dziedzinie ogrodnictwa, które rozpoczęłam w 2016 roku, otworzyło nowy rozdział w moich badaniach, pozwalając mi na obserwację uczestniczącą w zakresie niskopłatnej pracy fizycznej. W 2016 – 2017 zrobiłam bezpłatny staż,

a następnie pracowałam w dwóch warszawskich firmach ogrodnich. W latach 2018 – 2020 pracowałam w firmie ogrodnich w Niemczech. W 2022 roku ukończyłam dwuletni kurs zawodowy na kierunku Technik-Ogrodnik i uzyskałam certyfikat kwalifikacji zawodowej w zakresie kwalifikacji OGR.02.: *zakładanie i prowadzenie upraw ogrodnich*. Doświadczenia zdobyte na tym polu oraz funkcjonowanie w dwóch środowiskach zawodowych jednocześnie – pracowników naukowych oraz wykwalifikowanych i niewykwalifikowanych pracowników fizycznych – poszerzyły spektrum moich zainteresowań badawczych, m.in. o kwestie materialnych i psychicznych kosztów pracy fizycznej, strukturalnej niewidzialności pracy fizycznej, nieuświadomionego przywileju klasowego, nowych form dystynkcji klasowych manifestowanych w polu pracy, a także krytyki dominujących zastosowań kategorii prekariatu. Tematy te poruszyłam w trzech artykułach. Były to kolejno: **1.** „Czterech panów i jedna księżniczka” („Mała Kultura Współczesna” 12/2016), **2.** “Retraining in the condition of east-west Emigration. Notes from the front of work” (“Kajet. A Journal of Eastern European Encounters” 2020), którego przekład na język portugalski pt. “A condição de imigrante retida no leste-oeste. Notas sobre a frente do trabalho” ukazał się w czasopiśmie „Aedos - Revista do Corpo Discente do Programa de Pos-Graduacao em Historia da UFRGS” (12/2021), oraz **3.** „Praca fizyczna zabija” (Dialog. Miesięcznik Poświęcony Dramaturgii Współczesnej 9/2022).

Temat podwójnej prawdy pracy realizowałam także na polu artystycznym. W 2020 r. brałam udział w projekcie Tino Sehgal "This situation", który stanowił część wystawy "Down to Earth" prezentowanej w galerii Martin Gropius Bau w Berlinie. Zostałam zaproszona do projektu jako jedna z performerek, których występ, polegający na improwizowanej dyskusji ze zwiedzającymi wystawę, stanowił stały element wystawy. Wystawa poświęcona była współczesnemu kryzysowi ekologicznemu. Mój wkład w projekt polegał na analizie miejskiego ogrodnictwa i innych „zielonych” aspektów stylu życia klasy średniej z perspektywy funkcjonalności miasta oraz podziału pracy i kapitałów. W 2021 r. na zaproszenie kolektywu artystycznego *Research and Waves* z siedzibą w Bremie uczestniczyłam w projekcie "I can't hear you" prezentowanym cyklicznie w galerii Changing Room w Berlinie. Przygotowałam pracę pod tytułem "What would you tell your employer if you could speak freely?" Projekt składa się z odpowiedzi kilkunastu osób mówiących w różnych językach na tytułowe pytanie. Odpowiedzi te zostały przeze mnie uprzednio nagrane, a następnie wyemitowane w przestrzeni galeryjnej i podczas otwarcia wystawy. Na moją część wystawy "I can't hear you" składał się także wykład wstępny oraz laboratorium eksperymentalne z udziałem członkiń i członków kolektywu *Research and Waves*. W 2023 r. zapis projektu ukazał się w formie płyty winylowej.

Od 2021 r. przeprowadzam wywiady swobodne pogłębione z wykwalifikowanymi i niewykwalifikowanymi pracownikami fizycznymi różnych branż. W ten sposób rozpoczęłam zbieranie materiałów do badań na temat indywidualnych kosztów pracy fizycznej oraz ich subiektywnego postrzegania i oceny. Zagadnienie pracy fizycznej w kontekście podziału pracy we współczesnym kapitalizmie podjęłam w moich badaniach stosunkowo niedawno. Chcę się mu poświęcić w najbliższej przyszłości, przenosząc punkt ciężkości moich zainteresowań badawczych na to pole.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Moja aktywność naukowa związana jest z kilkoma ośrodkami badawczymi. Pierwszym z nich jest Instytut Sławistyki PAN, w którym pracuję od 2011 r. W ramach pracy w IS PAN od 2012 r. współtworzę rocznik naukowy „*Studia Litteraria et Historica*” – w całości dwujęzyczny (PL-ENG), internetowy i publikowany w trybie open access. Koordynowałam powstanie czasopisma i byłam jego sekretarzem redakcji. Od 2015 roku piastowałam funkcję zastępczyni redaktora naczelnego, a od 2019 roku jestem jego redaktorką naczelną. Na łamy czasopisma wprowadziłam m.in. formę wywiadów, rozmów i dyskusji, które publikujemy po uprzednim ich recenzowaniu w trybie analogicznym do recenzowania klasycznych tekstów naukowych (double blind peer review). Byłam także redaktorką prowadzącą 1, 3-4, 7 i 8 numeru czasopisma (2013, 2015, 2018, 2019). Od 2019 wspólnie z Elżbietą Janicką i Konradem Matyjaszkiem realizuję w IS PAN projekt „Sublokatorstwo jako kategoria kultury i jako kategoria badawcza”, w ramach którego prowadzimy seminarium mające na celu znalezienie możliwie najszerzej gamy zastosowań dla tytułowego pojęcia. Sublokatorstwo traktujemy jako innowacyjną - bo łączącą w sobie obiektywne warunki społeczne, subiektywne sposoby ich odczuwania oraz strategie asymilacji do nich - kategorię w badaniach nad społecznymi relacjami dominacji, a zwłaszcza nad dynamiką większość – mniejszość. Badania na tym polu znalazły swoje zastosowanie w mojej rozprawie na temat kategorii „żydokomuny”. W IS PAN wspólnie z Nicole Dołowy-Rybińską kierowałam grantem *The interdependencies between dominant – minority group discourses in Central-Eastern Europe after 1989. A critical approach* (2016-2018), a obecnie realizuję grant *Społeczność żydowska w Polsce w następstwie kampanii antysemickiej lat 1967-1968. Doświadczenia biograficzne, przemiany tożsamości i*

dynamika środowiskowa (2021-2024) w ramach konsorcjum Uniwersytetu Dolnośląskiego Dolnośląska Szkoła Wyższa, Instytutu Sławistyki PAN i Uniwersytetu Adama Mickiewicza.

Drugi ośrodek, z którym związana jest moja aktywność naukowa, to Instytut Badań Literackich PAN. Gościnność i interdyscyplinarna otwartość IBL PAN pozwoliła mi współtworzyć tam trzy zespoły. Pierwszym z nich był zespół grantowy *Komunizm – dzieje pojęcia w Polsce w latach 1944-1989. Interpretacje i sposoby użycia: literatura, kultura, społeczeństwo* (2013-2018) pod kierunkiem Michała Głowińskiego. Drugim, w którym pracuję do dziś, jest zespół Ośrodka Studiów Kulturowych i Literackich nad Komunizmem pod kierunkiem Grzegorza Wołowca. Od 2013 roku, w ramach prac OSKiLK organizujemy regularne seminaria robocze, spotkania otwarte z zaproszonymi gośćmi oraz konferencje naukowe, a także przygotowujemy wspólnie monografie podsumowujące nasze prace. Trzeci projekt, który realizowałam w IBL PAN to *Wobec Zagłady – w stronę demitologizacji kategorii opisu. Kategoria „obojętni świadkowie”* (2013-2016). pod kierunkiem Maryli Hopfinger. Efektem tego projektu są m.in. cztery opublikowane monografie.

Trzeci ośrodek krajowy, w którym miałam okazję rozwijać się naukowo, to Żydowski Instytut Historyczny. W latach 2011-2015 współtworzyłam tam zespół badawczy i cykliczne seminarium poświęcone współczesnym badaniom nad antysemityzmem. Kierownikiem projektu badawczego był Grzegorz Krzywiec.

Czwarty ośrodek, z którym związana jest moja aktywność naukowa, to Zentrum für Antisemitismusforschung przy Technische Universität w Berlinie. W 2016 r. na zaproszenie tej instytucji oraz University of Birmingham przygotowałam ekspertyzę w zakresie polityki historycznej w krajach Europy Wschodniej oraz wygłosiłam wykład „Transformation of Statehood: 1918, 1945, 1989 at contemporary historical politics in Poland”. W 2017 r. w Berlinie wzięłam udział w konferencji organizowanej przez Zentrum für Antisemitismusforschung, College Arts & Humanities Institute (Indiana University) i The Robert A. and Sandra S. Borns Jewish Studies Program (Indiana University) *After the Election: Antisemitism and Racism in the United States*, na której wygłosiłam referat “«Jewish Bolshevism» as a pattern of persecution: A comparative study of contemporary Poland and McCarthyism in the USA”. Następnie, na zaproszenie Zentrum für Antisemitismusforschung wygłosiłam w Berlinie wykład „Drinking vodka with anti-Semites. Thoughts on the conditions of «Polish-Jewish relations» in contemporary Poland” (2017).

Aktualnie, oprócz Instytutu Sławistyki PAN moja działalność naukowa związana jest London Centre for the Study of Contemporary Anti-Semitism, którego – jako research fellow - jestem członkinią od 2022 r. Wzięłam udział w *London conference on 21st Century Anti-*

Semitism (2022) - konferencji inicjującej powstanie tej instytucji, podczas której wygłosiłam referat "The long-term aftermath: the memory of the 1967–68 antisemitic campaign and anti-Zionism in Poland today". Na zaproszenie London Centre for the Study of Contemporary Anti-Semitism oraz Institute for the Study of Contemporary Antisemitism (Indiana University Bloomington) wygłosiłam wykład w ramach International Network of Antisemitism Scholarship pt. "Jewish Studies or Studies of Antisemitism? The impact of antisemitism on Jewish lives, attitudes, and identities in contemporary Poland" (2022). Dzięki mojej współpracy z LCSCA, Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk dołączył do organizatorów International Network of Antisemitism Scholarship Online Seminar Series for Spring 2023. Jestem koordynatorką tego przedsięwzięcia z ramienia IS PAN.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Działalność dydaktyczna:

Ze względu na charakter studiów doktoranckich w Szkole Nauk Społecznych PAN, a potem pracy w Instytucie Sławistyki PAN, nie byłam objęta obowiązkiem dydaktycznym. Zajęcia, które prowadziłam dla studentek i studentów Collegium Civitas, Uniwersytetu Warszawskiego, Gender Studies UW oraz szkoły doktoranckiej Instytutu Sławistyki PAN miały charakter autorsko przygotowanych konwersatoriów. Były to:

- 2006/2007: *Spory w naukach społecznych. Analiza dyskursu*. Collegium Civitas, Katedra Antropologii Kulturowej, studia licencjackie i magisterskie (**wspólnie z Anną Ziółkowską**)
- 2009/2010: *Antropologia społeczna: Pierre Bourdieu*. Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, Uniwersytet Warszawski, studia magisterskie
- 2009/2010: *Dziewiectwo. Rytuał bez przewodnika?* Gender Studies, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, Uniwersytet Warszawski, studia podyplomowe
- 2010/2011: *Pierre Bourdieu: podwójna prawda pracy*. Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, Uniwersytet Warszawski, studia magisterskie
- 2013/2014: *Sublokatorstwo. Przyczyny, mechanizmy i strategie samowykluczenia*. Gender Studies, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, Uniwersytet Warszawski, studia podyplomowe

- 2015/2016: *O kobietach w nowych serialach zachodnich*. Gender Studies, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, Uniwersytet Warszawski, studia podyplomowe
- 2016/2017, *The interdependencies between dominant – minority group discourses in Central-Eastern Europe after 1989. A critical approach*. Instytut Slawistyki PAN, studia doktoranckie (**wspólnie z Nicole Dołowy-Rybińską**)

Ponadto:

- w 2010 r., wraz z Michałem Kozłowskim, Jakubem Szrederem i Janem Sową współprowadziłam konwersatorium *Czytanki dla robotników sztuki* w ramach Wolnego Uniwersytetu Warszawy i Fundacji “Bęc Zmiana”;
- w latach 2010-2012 prowadziłam grupę samokształceniową przy Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych UW, pomyślaną jako kontynuacja seminariów na temat teorii Pierre’a Bourdieu i jej możliwych zastosowań;
- W latach 2014-2015 sprawowałam opiekę naukową nad doktorantką w Instytucie Slawistyki PAN Tatsianą Kazak. Tatsiana Kazak prowadziła projekt badawczy „Muzea Białorusi Zachodniej/północno-wschodnich województw II Rzeczypospolitej w latach międzywojennych: pomiędzy polityką historyczną a regionalizmem kulturowym”. Projekt poświęcony był polityce historycznej na terytorium białostockiego, nowogródzkiego i poleskiego województwa II Rzeczypospolitej.
- w 2018 r. na zaproszenie Univeristy of Tartu (Estonia), w ramach *7th Winter School: Fact and Method: Data, Borders and Interpretation* prowadziłam warsztaty pt. *Difficult Interviewing: Strategies, Tools, and Challenges of Oral History* dla studentów studiów magisterskich i doktoranckich;
- w 2020 r. na zaproszenie Univeristy of Tartu (Estonia), w ramach *9th Winter School: Troubling Gender: Theory and Method* prowadziłam warsztaty pt. *The ambivalences of oral history tool: contexts and backgrounds in interviewing* dla studentów studiów magisterskich i doktoranckich.

Działalność organizacyjna

- W 2013 r. razem z Michałem Kozłowskim zorganizowaliśmy międzynarodową konferencję *Bourdieu po polsku. Recepcje, użycia, diagnozy*. Konferencja odbyła się pod auspicjami Ośrodka Kultury Francuskiej (CCF), Wydziału Filozofii i

Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk oraz Interdyscyplinarnego Zespołu Współpracy UW – EHESS, w Warszawie. Publikacja pokonferencyjna, którą przygotowaliśmy wspólnie z Michałem Kozłowskim, ukazała się jako specjalna część nr 6 (2017) czasopisma „Studia Litteraria et Historica”. 8 artykułów pokonferencyjnych poprzedzone zostało wstępem naszego autorstwa pt. „Traces of Bourdieu, Inspirations, continuations, revisions”.

- Od 2019 r. wraz z Elżbietą Janicką i Konradem Matyjaszkiem współorganizuję cykliczne seminarium *Sublokatorstwo jako kategoria kultury i jako kategoria badawcza* w Instytucie Sławistyki PAN.
- Od 2023 r. jestem koordynatorką International Network of Antisemitism Scholarship Online Seminar Series for Spring 2023 z ramienia Instytutu Sławistyki PAN.

Działalność popularyzatorska: wykłady na zaproszenie instytucji artystycznych i organizacji pozarządowych

- 16.07.2011, Kacze Bagno: Wykład inauguracyjny IX Feministycznej Akcji Letniej.

Instytucja zapraszająca: Fundacja „Autonomia”

- 07.05.2014, Warszawa: Karty na stole, czyli pożytki poznawcze z „ataku na gender”.

Instytucja zapraszająca: Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie

- 20.05.2014, Warszawa: MARTHA ROSLER: Polska kolonia na Marsie (polska tożsamość narodowa)?

Instytucja zapraszająca: Centrum Sztuki Współczesnej w Warszawie

- 09.12.2014, Warszawa: „Święta wojna” Wojciecha Wilczyka.

Instytucja zapraszająca: Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie

- 07.01.2015, Bydgoszcz: "Ale co to znaczy Czarny? I w ogóle jakiego to jest koloru?"
Rasa, rasizm: wzory dominacji i przemocy.

Instytucja zapraszająca: Teatr Polski w Bydgoszczy

- 16.12.2015, Warszawa: "Dla idei? O pracy w NGO-sach". Debata o etosie pracy w organizacjach pozarządowych, z udziałem Adriany Bartnik, Michała Lewandowskiego, Dominika Owczarka, Xawerego Stańczyka i moim.

Instytucja zapraszająca: Centrum Społeczne PaństwoMiasto w Warszawie

- 10.03.2016, Warszawa: Spotkanie o książce „Ten pierwszy raz. Konstruowanie heteroseksualności”.

Institucja zapraszająca: Staromiejski Dom Kultury

- 08.02.2016, Poznań: Spotkanie o książce "Ten pierwszy raz. Konstruowanie heteroseksualności" (Anna Zawadzka, 2015).

Institucja zapraszająca: Stowarzyszenie „Konsola”

- 30.03.2016, Warszawa: "Gra w klasy." O poradnictwie na łamach czasopisma "Nowa Wieś".

Institucja zapraszająca: Muzeum Sztuki Nowoczesnej

- 22.03.2017, Kraków: Etos walki, mowa nienawiści. Graffiti kibiców w Polsce.

Institucja zapraszająca: Rotary Club Kraków

- 21-22.10.2017, Warszawa: Ucieleśnianie dominacji. Kościół katolicki i przemoc symboliczna.

Institucja zapraszająca: Kongres Świeckości

- 6.12.2017: Od Hasła do Manifestu vol4: Polskie #metoo: dyskusje i polemiki.

Institucje zapraszające: Staromiejski Dom Kultury, Manifestacje Poetyckie

- 19.02.2018, Warszawa: „Żydokomuna” jako stereotyp prześladowczy.

Institucja zapraszająca: Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN

- 2014 – 2018, Lublin:
  - Zwischenkriegszeit in Polen: "Judische Frage" oder Frage des Antisemitismus
  - Nach dem Krieg. Jüdisches Leben und Erinnerungspolitik zum Holocaust in Polen

Institucje zapraszające: Bildungswerk Stanisław Hantz e. V., Kassel oraz Stichting Sobibór (wykłady coroczne dla uczestników wyjazdów edukacyjnych poświęconych historii Akcji Reinhardt)

- 24.05.2019, Berlin: Internationaler Antifaschismus. Diskussion

Institucje zapraszające: Amadeu Antonio Stiftung, Bündnis Neukölln. Wykład w ramach inicjatywy Offenes Neukölln

Działalność popularyzatorska: warsztaty dla organizacji pozarządowych

- 2008, Kraków: prowadzenie warsztatów na zamówienie Fundacji „Autonomia” dla kobiet i dziewcząt w ramach projektu pt. „Milczenie nie jest złotem”.
- 2010, Warszawa: prowadzenie warsztatów na zamówienie Stowarzyszenia „Mierz Wysoko” i Fundacji dla Polski (w ramach projektu „Lepszy start – spóźnione w

działaniu”) pt. „Podwójne standardy, czyli czego nie wolno dziewczynom” dla dziewcząt zagrożonych wykluczeniem społecznym.

- 2010, Wrocław: prowadzenie warsztatów dla „Kolektywu Edukacyjnego” i Galerii „Falanster” w ramach projektu „Dziennikarstwo obywatelskie i niezależne”.
- 2011, Bydgoszcz: prowadzenie warsztatów na zamówienie Fundacji dla Polski dla dziewcząt zagrożonych wykluczeniem społecznym, w ramach projektu „Lepszy start – spóźnione w działaniu”.
- 2011, Kacze Bagno: prowadzenie warsztatów na zamówienie Fundacji „Autonomia” o podstawowych teoriach z zakresu *Gender Studies* w ramach „IX Feministycznej Akcji Letniej”.
- 2013, Wrocław: prowadzenie warsztatów dla Stowarzyszenia Na Rzecz Integracji Społeczeństwa Wielokulturowego „Nomada” z zakresu efektywnej współpracy z mediami.
- 2014, Warszawa: prowadzenie warsztatów dla Stowarzyszenia Inicjatyw Twórczych „E” pt. „Gender: ujęcie międzypokoleniowe”

Działalność popularyzatorska – wybrane publikacje nierecenzowane:

- „O chodzeniu do weterynarza”, Dialog. Miesięcznik Poświęcony Dramaturgii Współczesnej 2(795)/2023, s.135-139.
- „Das Tellerchen”. W: *Klassenfahrt. 63 Persönliche Geschichten zu Klassismus und Feinen Unterschieden*. Red. Frede Macioszek, Julian Knop, Münster, edition assemblage, 2022, s.204-207.
- „Polityka mimikry”, Zadra, 1-2/2017, s.56-61.
- „Czarny Protest i płęć”, Zadra, 3-4/2016, s.5-9.
- „Nadmiarowość”, Znak, 2(729)2016, s.26-31.
- „Niech się Murzyni murzynią”, Nigdy Więcej, 22/2016, s.114-115.
- „Od A(ntysemityzmu) do Ż(ydów)”, Krytyka Polityczna (online), 4/11/2014, <http://www.krytykapolityczna.pl/artykuly/opinie/20141104/forecki-zawadzka-od-antysemityzmu-do-zydow> (współautor: Piotr Forecki).
- „Mimikra. Opowieść ze strzępów”. W: *PL: tożsamość wyobrażona*. Red. Joanna Tokarska-Bakir. Wydawnictwo Czarna Owca, 2013, s.82-97.
- „Kawior w sowieckiej ambasadzie”, Recykling Idei, 13/2012, s.177-184.
- „Ukrywanie ogona”, Recykling Idei, 11/2008, s.47-52.

- „Ścięta Głowa Marii Antoniny. Anna Zawadzka rozmawia z Olgą Matuszewską i Olgą Gajewską”, *Le Monde Diplomatique*, Wrzesień 2008, s.16-17.
- „Etos zszedł do podziemia”, *Gazeta Wyborcza*, 9-10.6.2008.
- „Ja jedna przedłużam im życie. Zofia Rydet”, *Gazeta Wyborcza* (dodatek „Wysokie Obcasy”) 10/5/2008.
- „Elita nie spotka Downa. Wywiad z Alicją Sadownik”, *Gazeta Wyborcza* (dodatek „Duży Format”) 15/04/2008 (**współautorka: Alicja Sadownik**).
- „Nie ma szkoły bez Boga”, *Gazeta Wyborcza* (dodatek „Duży Format”) 13/03/2007.
- „Bądźcie niegrzeczne, dziewczynki”, *Gazeta Wyborcza* 7-9/04/2007 (**współautorka: Anna Ziółkowska**).
- „Loża szyderców, czyli o pewnej pozycji w dyskursie”, *Krytyka Polityczna*, 9-10/2005, s.402-407 (**współautorka: Anna Ziółkowska**).
- „Wyrok czy wybór?”, *Czas Kultury*, 4/2004, s.30-38.

Ekspertyzy na zamówienie organizacji pozarządowych:

- Dla Heinrich Böll Stiftung:
  1. „Władza lokalna, dyskryminacja globalna” W: *Polityka a pleć*. Red. Agnieszka Grzybek, Joanna Piotrowska. Heinrich Boll Stiftung, 2006, s.99-106.
  2. „Zarządcy frustracji”. W: *Kościół, państwo i polityka płci*. Red. Agnieszka Grzybek. Heinrich Böll Stiftung, 2010, s.53-65.
- Dla Fundacji Feminoteka, w ramach projektu Gender Awareness Participation Process:
  1. „Ani świnka, ani morska. Wywiad z dr Marcinem Sińczuchem o projekcie Gender Awareness Participation Process” W: *Gendermeria. Równościowy monitoring. Raport z wyników monitoringu*. Fundacja Feminoteka, Warszawa, 2008 (**współautor: Marcin Sińczuch**).
- Dla Stowarzyszenia Żydowskiego Czulent, w ramach projektu edukacyjnego „Antysemityzm nie jest poglądem”, program „Obywatele dla demokracji”:
  1. „«Kultywujemy polskość». Antysemityzm w przestrzeni publicznej” W: *Antysemityzm nie jest poglądem. Podręcznik dla edukatorów i edukatorek*. Red. Anna Makówka. Stowarzyszenie Żydowskie “Czulent”, 2015, s.141-166.
  2. „Antysemityzm w przestrzeni publicznej. Scenariusze zajęć: Worek stereotypów; Ulice i kamienice; Piętnowanie; Lustro” W: *Antysemityzm nie jest poglądem*.

Podręcznik dla edukatorów i edukatorek. Red. Anna Makówka. Stowarzyszenie Żydowskie “Czulent”, 2015, s.283-298.

- Dla Stowarzyszenia Bildungswerk Stanisław Hantz e. V:
  1. 2016: seminarium wewnętrzne dla pracowników i wolontariuszy Stowarzyszenia na temat polskiej polityki historycznej. Celem warsztatów było uwrażliwienie organizatorów wycieczek historycznych na teren wschodniej Polski szlakiem Zagłady na specyfikę lokalnych upamiętnień zbrodni wojennych.
  2. 2017: kwerenda archiwalna i badanie terenowe na temat stacji kolejowej Treblinka w latach 1942-1943 oraz umieszczonych, a następnie usuniętych z terenu stacji tablic upamiętniających ofiary Zagłady.

Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

.....
(podpis wnioskodawcy)